

Галушак В.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін,
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільський національний економічний університет*

**АВТОМАТИЗОВАНА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА МИТНИЦІ –
СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ**

ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

**AUTOMATED INFORMATION SYSTEM CUSTOMS -- STRATEGIC
DIRECTIONS OF STATE FISCAL SERVICE ACTIVITY OF UKRAINE**

Галушак В.В. Автоматизована інформаційна система митниці – стратегічний напрям діяльності Державної фіскальної служби України. В статті розглянуто питання реалізації автоматизації внутрішніх процедур діяльності органів ДФС, розвитку сучасної, стабільної та захищеної митної інфраструктури. Проаналізовано питання прискорення проведення митних формальностей, оптимізації транзитних процедур, посилення системи управління ризиками та націленого контролю за допомогою впровадження автоматизованих інформаційних систем в діяльність органів ДФС України. Визначено умови успішного розвитку автоматизованих інформаційних систем митниць ДФС України.

Ключові слова: інформаційні системи, автоматизовані інформаційні системи, інформаційні технології, інформаційно-технічна політика, програмне забезпечення.

Галушак В.В. Автоматизированная информационная система таможи - стратегическое направление деятельности Государственной фискальной службы Украины. В статье рассмотрены вопросы реализации автоматизации внутренних процедур деятельности органов ГФС, развития современной, стабильной и защищенной таможенной инфраструктуры. Проанализированы вопросы ускорения проведения таможенных формальностей, оптимизации транзитных процедур, усиление системы управления рисками и нацеленного

контроля посредством внедрения автоматизированных информационных систем в деятельность органов ГФС Украины. Определены условия успешного развития автоматизированных информационных систем таможней Украины.

Ключевые слова: информационные системы, автоматизированные информационные системы, информационные технологии, информационно-техническая политика, программное обеспечение.

Galushchak V.V. Automated information system customs - strategic directions of State fiscal service activity of Ukraine. The article deals with the implementation of the automation of internal procedures of the revenue activities and revenue authorities of the DFS, the development of a modern, stable and secured customs infrastructure. The questions of customs formalities acceleration, optimization of transit procedures, strengthening of risk management system and targeted control through the introduction of automated information systems in the activities of DFS bodies of Ukraine are analyzed in this article. The conditions for the successful development of automated information systems of Ukrainian customs are determined here.

Keywords: information systems, automated information systems, information technologies, informational and technical policy, software.

Постановка проблеми. Сьогодні митна справа не може залишатися на рівні сучасних вимог без використання досягнень науково-технічного прогресу, важливими напрямками якого є створення і розвиток інформаційних технологій та вдосконалення технічних засобів митного контролю. Відтак удосконалення митних операцій та митного контролю знаходиться у нерозривному зв'язку з рівнем розвитку та впровадженням в діяльність органів Державної фіскальної служби інформаційних технологій. Саме впровадження інформаційних технологій і створення ефективної єдиної автоматизованої системи, що визначено стратегічним напрямком діяльності ДФС України, дасть змогу здійснити:

- ✓ інтегроване управління кордоном;
- ✓ прискорення проведення митних формальностей;

- ✓ інтеграцію України у спільний європейський транзитний простір та оптимізацію транзитних процедур;
- ✓ посилення системи управління ризиками та націленого контролю;
- ✓ розбудову правоохоронної функції у митному напрямі [8].

Впровадження в діяльність митниць нових інформаційних технологій, в першу чергу для вдосконалення митних операцій та підвищення ефективності митного контролю, є одним з основних завдань інформаційної політики ДФС України. Адже саме інформаційна політика є основним джерелом впровадження науково-технічного прогресу в процес здійснення митної справи і є основою для розвитку інформаційно-технічної інфраструктури й інформатизації органів ДФС, створення умов для підвищення ефективності здійснення митних операцій та митного контролю, формування єдиного інформаційного простору як на митній території України, так і всього Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження інформаційного забезпечення діяльності органів ДФС України зробили такі вчені як: В. Атаманчук, О. Бандурка [2], В. Басай, Ю. Денисова, Р. Калюжний [4], Д. Мороз, Т.Рекуненко, В. Теремецький, В. Цимбалюк [4], І. Шинкаренко й ін. Разом з тим, відображення реалій функціонування сучасних митниць ДФС України крізь призму глобалізаційних інформаційних процесів залишається відкритим та вимагає організації подальших наукових досліджень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій з даної проблематики, існує нагальна необхідність у проведенні всебічного дослідження особливостей організації, розвитку та впровадження автоматизованих інформаційних систем в діяльність органів ДФС. Адже впровадження і подальший розвиток нових інформаційних технологій може бути успішним тільки тоді, коли цьому передують комплекс взаємопов'язаних заходів, що виконуються у точно визначеній послідовності. Тому питання ефективного впровадження та розвитку автоматизованих інформаційних систем у діяльності органів ДФС України набуває особливої актуальності й потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження полягає в обґрунтуванні механізмів інформаційного забезпечення управлінської діяльності органів доходів і зборів ДФС та визначенні перспектив впровадження системи електронного оформлення на митницях України в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що метою інформаційно-технічної політики є досягнення якісно нового рівня інформатизації органів доходів і зборів та створення інформаційно-технічної інфраструктури, що забезпечить ефективне виконання завдань, які визначені ДФС України. Відтак, основні завдання інформаційно-технічної політики можна визначити так:

- ✓ аналіз, систематизація та актуалізація методологічної, нормативно-правової та методичної бази в галузі інформатизації органів ДФС;
- ✓ впровадження в діяльність органів ДФС нових процедур здійснення митних операцій, підвищення ефективності митного контролю, а також інформаційної підтримки діяльності правоохоронних підрозділів митних органів;
- ✓ створення перспективної інформаційної системи органів доходів і зборів ДФС та організація ефективного її застосування;
- ✓ створення й підтримання раціональної за складом основних характеристик системи інформаційно-технічних засобів, що знаходяться на оснащенні органів доходів і зборів ДФС України;
- ✓ розвиток системи технічного обслуговування і ремонту інформаційно-технічних засобів;
- ✓ вдосконалення організації інформаційної взаємодії органів ДФС з зовнішніми організаціями, в тому числі закордонними, і розвиток співпраці з ними у сфері інформаційних технологій;
- ✓ створення єдиної системи інформаційної безпеки митниці ДФС;
- ✓ забезпечення необхідного рівня підготовки працівників органів доходів і зборів ДФС й фахівців інформаційно-технічного профілю для роботи в умовах широкого використання нових інформаційних технологій та технічних засобів [2, с. 55].

Масштабність та складність завдань по впровадженню нових інформаційних технологій вимагають уточнення принципів й механізму їх реалізації на базі системного підходу до вирішення проблем інформатизації органів ДФС, управління процесами розробки, оснащення і впровадження автоматизованих інформаційних систем. Основні принципи:

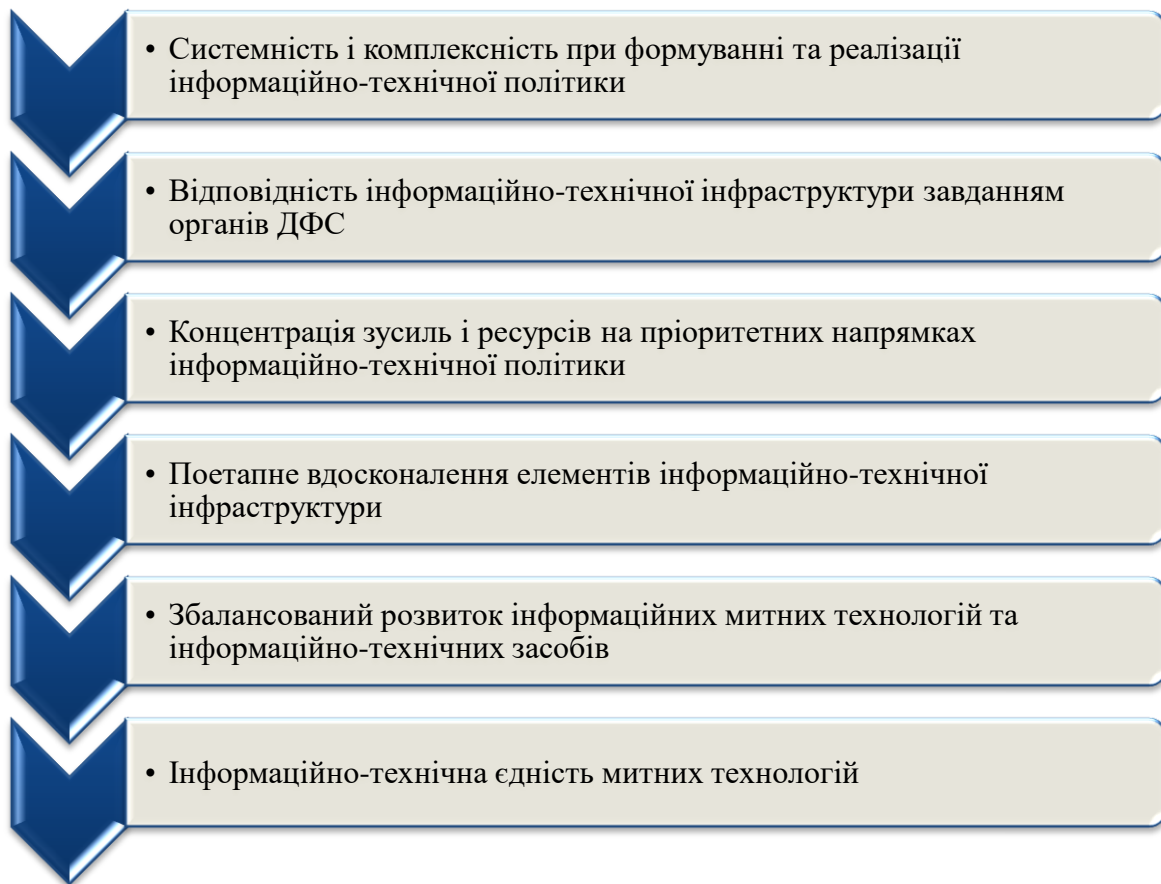

Рис.1. Принципи інформаційно-технічної політики митної системи України

Інші науковці вважають, що при формуванні концепції державної інформаційної політики України слід виходити з необхідності прийняття таких базових принципів: відкритості інформаційної політики; рівності інтересів усіх учасників інформаційних відносин; системності; пріоритетності вітчизняного виробника; несуперечності (основні заходи мають бути спрямовані на забезпечення державних інтересів України, але не суперечити соціальним інтересам громадян країни); соціальної орієнтації (фінансування державою тільки того, що спрямовано на інформаційний розвиток соціальної сфери); пріоритету права перед силою [2, с. 89].

На сучасному етапі органами доходів і зборів проведено роботу з розвитку централізації ресурсів Єдиної автоматизованої інформаційної системи ДФСУ, адже інформаційно-технічне забезпечення має здійснюватися з урахуванням світових стандартів й тенденцій розвитку технологій митного оформлення й митного контролю. В ході реалізації інформаційно-технічної політики ДФС України деякі її компоненти можуть доповнюватися і уточнюватися з урахуванням можливих змін соціально-економічної та митної політики, появи нових науково-технічних досягнень й митних технологій, які суттєво впливають на процес інформатизації та розвитку інформаційно-технічної інфраструктури органів ДФС. Але концепція цієї політики залишається незмінною, оскільки в її основі лежить завдання спрощення процедур торгівлі в умовах глобалізації світових торгових операцій за допомогою оптимізації та інформатизації митних формальностей.

Інформаційна система органів ДФС відноситься до класу великих та складних динамічних систем. Вона складається з великої кількості елементів, які реалізують управлінські функції зовнішньоекономічної діяльності України. В свою чергу, управлінська система має багаторівневу структуру, великі внутрішні й зовнішні інформаційні зв'язки. А для забезпечення ефективного функціонування такої складної системи, де взаємодіють різноманітні матеріальні, трудові та фінансові ресурси, що відображають їх інформаційні потоки, здійснюється управління як окремими структурними елементами, так і системами в цілому [4, с. 31].

ЄАІС – організаційно-технічна система, що забезпечує вироблення й прийняття рішень на основі автоматизації інформаційних процесів татехнологій на всіх рівнях організаційної структури органів ДФС України. І вона є одним із компонентів інформаційно-технічної інфраструктури органів ДФС, що являє собою сукупність інформаційних ресурсів (центральної та регіональних баз даних), програмних засобів, інформаційно-обчислювальних і телекомунікаційних систем та мереж. Дана система також призначена для комплексної автоматизації діяльності органів доходів і зборів ДФС усіх рівнів та організації інформаційної взаємодії із зовнішніми об'єктами, вдосконалення

існуючих, а також забезпечення створення й розвитку нових інформаційних автоматизованих митних технологій, що базуються на сучасних програмно-технічних засобах. Саме тому призначенням ЄАІС є:

- ✓ забезпечення органів ДФС України та урядових органів інформацією, необхідною для митної статистики;
- ✓ вдосконалення системи організаційно-економічного управління органами ДФС всіх рівнів управління;
- ✓ автоматизація митного оформлення документів на товари;
- ✓ підвищення ефективності митного контролю за багажем, з яким прямують через кордон пасажери;
- ✓ забезпечення централізованого стягнення і контролю нарахування митних платежів;
- ✓ інформаційна підтримка боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил [8].

Зазначимо, що Єдина автоматизована інформаційна система ДФС України включає в себе типові види забезпечення: технічне, інформаційне, програмне, правове, лінгвістичне. Відтак технічне забезпечення ЄАІС являє собою сукупність технічних засобів, що забезпечують обробку і передачу інформаційних потоків та побудоване за ієрархічним принципом. До складу обчислювального комплексу органів ДФС входять: автоматизовані робочі місця посадових осіб, об'єднані локальною обчислювальною мережею, серверне та телекомунікаційне обладнання, апаратура зв'язку, що забезпечують обробку, прийом, передачу митної інформації, функціонування локальної обчислювальної мережі.

Центр зберігання та обробки даних (ЦЗОД) є сукупністю технічних, програмних телекомунікаційних засобів, що забезпечують обробку, зберігання, передачу великих обсягів митної інформації. З метою організації цілодобового режиму роботи технічних засобів Центр обладнаний необхідними інженерними системами (пожежогашіння, кондиціонування, безперебійного гарантованого енергозбереження, моніторингу та управління компонентами ЦОД). Найбільш великим і продуктивним є Головний ЦОД, який забезпечує:

- ✓ роботу програмного забезпечення автоматизованих систем на рівні центрального апарату;
- ✓ ведення (збір, зберігання, резервування, надання даних) центральної бази даних органів ДФС;
- ✓ взаємодію з учасниками ЗЕД (автоматизована система зовнішнього доступу органів ДФС – контрольована безпечна інформаційна взаємодія компонентів інформаційних систем органів доходів і зборів із зовнішніми інформаційними ресурсами та телекомунікаційними мережами) [1, с. 78].

Обмін інформацією між Головним центром зберігання і обробки даних та регіональними здійснюється за відомчою інтегрованою телекомунікаційною мережею органів ДФС. Відповідно, інформаційне забезпечення ЄАІС – це сукупність системи класифікації та кодування, системи показників, уніфікованих систем митної документації та файлів баз даних. Інформація, що циркулює в ЄАІС, може бути розділена за функціональним принципом на такі категорії:

- ✓ вихідні дані митної інформації (електронні копії митних документів);
- ✓ нормативно-довідкова інформація;
- ✓ службове листування органів ДФС;
- ✓ регламентна звітна інформація органів доходів і зборів ДФС [8].

Електронні копії митних документів містять дані про учасників ЗЕД, товари, брокерів (митних представників), вартісні характеристики, платежі, відмітки про етапи проходження митного оформлення та контролю. Нормативно-довідкова інформація, яка формується на основі єдиної системи класифікації та кодування, включає в себе ряд міжнародних, загальнодержавних, міжвідомчих і галузевих класифікаторів й довідників. Система класифікації та кодування повинна відповідати таким вимогам: бути єдиною для всіх компонентів ЄАІС; повністю охоплювати всі об'єкти, які класифікуються; мати достатню і економічно виправдану глибину; володіти певною гнучкістю і надмірністю [8].

Основним інструментом реалізації інформаційних митних технологій є програмне забезпечення. Програмне забезпечення являє собою сукупність програмних засобів (ПЗ) регулярного застосування. Відтак, програмне

забезпечення ЄАІС є інструментом реалізації інформаційних технологій на всіх рівнях діяльності органів ДФС і являє собою сукупність програмних засобів та інструктивно-методичних матеріалів. В ЄАІС ОДЗ ДФСУ використовуються:

- ✓ системні програмні засоби (операційні системи і засоби їх розширення);
- ✓ системи керування базами даних (СКБД);
- ✓ програмні засоби керування інформаційними ресурсами, дисковими масивами, мережевим обладнанням;
- ✓ ПЗ захисту інформації (від несанкціонованого доступу, антивірусні, криптографічні).

Більшість організацій купують готові програмні засоби, пакети і технології, а за необхідності додають до них своє програмне забезпечення. В свою чергу, сучасні органи ДФС відносяться до класу великих динамічних систем з характерною багатопрофільною діяльністю та великим числом кооперативних зв'язків з партнерами, учасниками ЗЕД, транспортними організаціями, податковими, банківськими системами й ін. Саме тому у зв'язку з попитом на послуги в галузі митної справи надання державних послуг удосконалюється шляхом вирішення таких завдань: підвищення якості та доступності державних послуг в галузі митної справи; інтеграція єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів в існуючу інфраструктуру; надання послуг і функцій в електронному вигляді з метою забезпечення доступності та підвищення якості надання державних послуг в галузі митної справи; розробка системи показників, методичного забезпечення й системи моніторингу якості надання державних послуг в галузі митної справи [3, с. 19].

Одне з основних напрямків діяльності органів ДФС є розвиток перспективних інформаційних митних технологій, що дозволяє створювати більш комфортні умови для бізнесу, забезпечувати прискорення і спрощення митних платежів. Тому використовуються такі інформаційні митні технології, як інтернет-декларування, попереднє інформування, віддалений випуск товарів і транспортних засобів. В свою чергу автоматизація митних технологій вимагає нової організації автоматизованої інформаційної системи, а саме:

- ✓ консолідованого і централізованого зберігання митних документів в

електронному вигляді;

- ✓ віддаленого доступу користувачів системи до її інформаційних ресурсів на основі захищеної WEB-технології;
- ✓ об'єктивно-орієнтованої архітектури автоматизованої системи;
- ✓ централізоване адміністрування інформаційно-обчислювальної мережі та баз даних з центру управління ДФС України;
- ✓ реалізації автоматизованому режимі процедур управління ризиками;
- ✓ застосування автоматизованого режиму процедур управління ризиками і контролю після випуску товарів відповідно до заявленого режимом (митний пост-аудит) [4, с. 32].

ЄАІС передбачає наскрізну комплексну автоматизацію всієї митної діяльності, забезпечення централізованого управління процесами митного оформлення та контролю, прийняття управлінських рішень на всіх рівнях, оперативного доведення розпорядчої та довідкової інформації. Впроваджені в рамках ЄАІС інформаційні технології, покликані реалізувати принцип «потрібну інформацію співробітнику в потрібний час». Основними напрямками реінжинірингу у розвитку інформаційних технологій митних органів є:

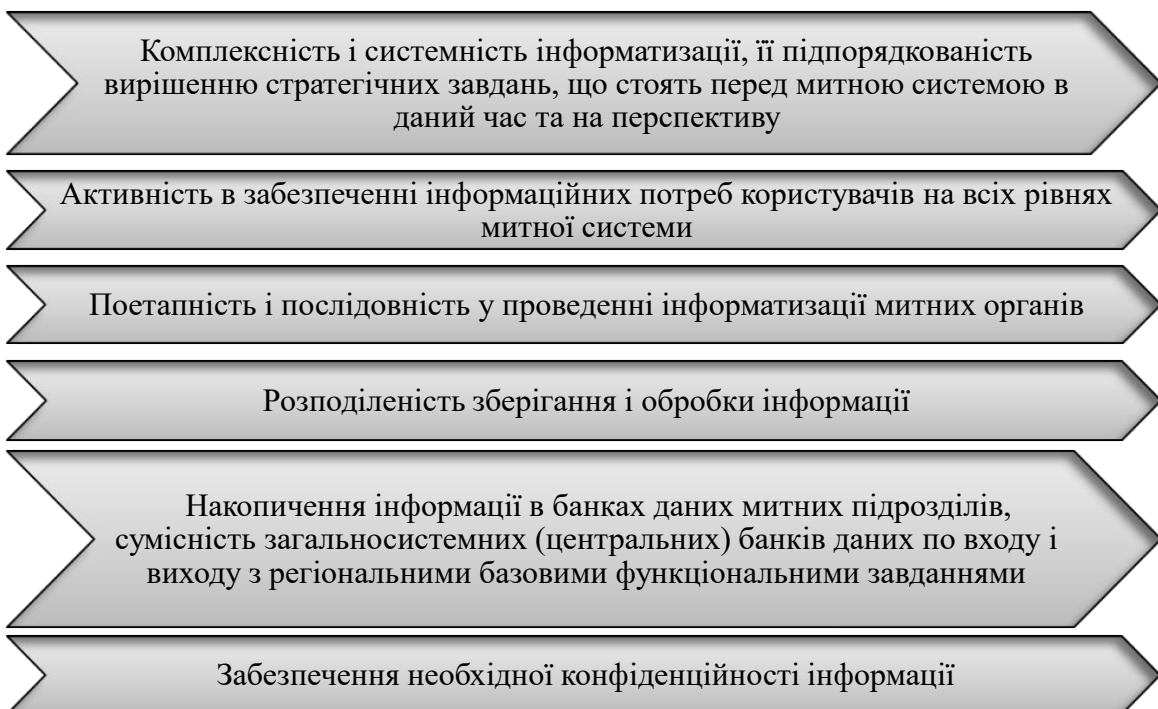

Рис. 2. Напрямки реінжинірингу у розвитку інформаційних технологій органів ДФС України

Головний результат від застосування реінжинірингу при розробці ЄАІС – якісні зміни у функціях митних підрозділів й підвищенні особистої участі кожного співробітника органів ДФС. Будь-який підрозділ або окремий співробітник, як користувач реальних інструментів, що надаються ЄАІС, зможе отримувати в діалоговому режимі необхідну для прийняття рішення інформацію з єдиного банку даних [5, с. 49].

Митні інформаційні системи відносяться до складних корпоративних систем, дослідження яких можна здійснити, використовуючи методи моделювання. Це дозволить оцінити передбачуване рішення «на столі» без закупівлі, установки і налаштування обладнання та програмного забезпечення. Використання такого підходу допомагає значно знизити витрати на розробку, впровадження та модернізацію інформаційної системи, усунути можливі ризики. Дослідження параметрів обчислювальної системи при різних характеристиках окремих компонентів дозволяє вибрати мережу та обчислювальне обладнання з урахуванням продуктивності, якості обслуговування, надійності й вартості [7, с. 230].

Моделювання дозволяє мінімізувати вартість устаткування, призначеного для використання в обчислювальній системі. Результатом моделювань є висновок, куди входять варіанти специфікацій і рекомендованого обладнання; порівняльний аналіз варіантів; результати аналізу роботи обчислювальної системи при використанні різних наборів обладнання, системного та прикладного програмного забезпечення. В рамках такого підходу модель органів ДФС є об'єктом, інструментом й результатом дослідження митної діяльності, а при вирішенні конкретних завдань – полігоном для прийняття різних управлінських рішень.

Висновки. Таким чином, впровадження в діяльність органів доходів і зборів нових інформаційних технологій для вдосконалення митних операцій та підвищення ефективності митного контролю є одним з основних завдань інформаційної політики ДФС України. У свою чергу, підвищення ефективності діяльності органів ДФС України можливе лише на основі реінжинірингу митних процесів при максимальному використанні сучасних інформаційних

технологій. А це, відповідно, дасть змогу провести дослідження часу випуску товарів з використанням інструменту ВМО (TimeReleaseStudy), здійснити подальший розвиток електронної системи обміну інформацією за принципом «єдиного вікна», впровадити інститут уповноваженого економічного оператора, приєднатися до Нової комп'ютеризованої системи (NCTS), розвивати систему управління ризиками у сфері митного контролю, створити підрозділи митної варти й ін.

Список використаних джерел

1. Автоматизація роботи в органах державної податкової служби: підручник / О. В. Гавро, М. І. Кондратюк, Б. Т. Миськів / за ред. В. М. Росоловського, С. П. Ріппи. – Ірпінь : Академія ДПС України. – 2002. – 401 с.
2. Арістова І. В. Державна інформаційна політика : організаційно-правові аспекти : Монографія / За загальною редакцією О. М. Бандурки // І. В. Арістова. – Харків : Ун-т внутрішніх справ. 2000. – 368 с.
3. Войцещук А.Д. Захист інформації в комплексній системі «Електронна митниця» як одна зі складових економічної безпеки держави / А.Д. Войцещук // Вісник Академії митної служби України. Серія: Технічні науки. – 2013. – № 1 (49). – С. 18-24
4. Калюжний Р. А. Розбудова держави та інформатизація державного управління / Р. А. Калюжний, В. С. Цимбалюк // Розбудова держави. – 1994. – №2. – С. 31-36.
5. Лебедева Є.О. Інформаційне забезпечення митного оформлення товарів і транспортних засобів: вивчення досвіду зарубіжних країн / Є.О. Лебедева // Митна справа. – 2014. – № 6 (96). – С. 48-53
6. Ніколайчук О.О. Електронне декларування, шляхи вирішення / О.О. Ніколайчук // Митниця. – 2006. – № 5. – С. 13–15
7. Стаценко-Сургучова І. С. Сутність інформаційно-аналітичної роботи в органах державної податкової служби / І. С. Стаценко-Сургучова // Науковий вісник. – Ірпінь, 2006. – № 4-5(35). – С. 228-233.
8. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua>